

K OTÁZKÁM KONKORDÁTU

Co je to konkordát

Slovo "konkordát" má svůj původ v latinském "concordatum", což znamená souhlas, či úmluvu a má stejný význam jako slova "pactum" a "conventio", která znamenají smlouvu. V principu má konkordát statut mezinárodní smlouvy, která je uzavřena mezi tzv. Apoštolským Stolicem a příslušným státem. Tato skutečnost je umožněna proto, že Katolická církev, jako jediná církev na světě, má mezinárodněprávní subjektivitu. Tato mezinárodněprávní subjektivita je dána tím, že Vatikán - jakožto sídlo Katolické církve - je státem. Jako stát tak Katolická církev může s jinými státy uzavírat mezinárodní smlouvy, které se pak řídí mezinárodním právem veřejným. Mezinárodní smlouvy vymezují vzájemně práva a povinnosti, které jednotlivé strany (tedy jednotlivé státy) vůči sobě mají.

Samotný konkordát se týká osob, institucí a církevního majetku Katolické církve a zpravidla vymezuje práva ohledně svobody vyznání pro Katolickou církev v daném státě i ohledně jejích správních záležitostí. Jedná se většinou o oblast náboženské výuky na školách, duchovní službu v armádě, statut teologických fakult, příspěvek církvi, ale i například zřízení pracovního klidu pro určité náboženské svátky. Konkordát stanovuje i práva a povinnosti státu vůči Katolické církvi, což může být možnost veta při jmenování biskupů apod. V minulosti konkordát nezřídka obsahoval práva Katolické církve, která se dotýkala i jiných osob, které nebyly členy Katolické církve, např. zajišťoval dozor Katolické církve nad všeobecným školstvím atd. Tímto způsobem byl v minulosti konkordát mnohokrát nástrojem kontroly Katolické církve nad různými složkami společnosti a v praktických důsledcích v řadě případů vedl k pronásledování nekatolíků.

Historické kořeny konkordátu můžeme hledat v 11. století, kdy vypukl konflikt mezi papežem Řehořem VII. a římským císařem Jindřichem IV ohledně pravomoci dosazování církevních hodnostářů do úřadů (boj o investituru). Nejprve císař sesadil papeže a papež opětovně císaře exkomunikoval z církve. Tím se císař ocitl v nepřízni u svého lidu a byl nucen podstoupit cestu do Canossy, kde papeže žádal o odpuštění a plně se pokoril pod jeho vládu, což demonstroval i tím, že klečel před sídlem papeže na zemi. Papež poté klatbu odvolal, neboť podle tehdejšího práva nemohl jinak. Později však císař papeže sesadil. Nakonec byl po dlouhých sporech mezi "trůnem" (panovníkem, který reprezentoval stát) a "oltářem" (který reprezentoval církev) v roce 1122 uzavřen tzv. Wormský konkordát, který vymezil vztah státu a církve. Církevní hodnostář dával panovníkovi berlu a prsten a panovník pak církevnímu hodnostáři žezlo, jakožto symbol pŕdy. Konkordáty takto umožňovaly Katolické církvi duchovní supremaci (nadvládu) nad národy a udílely jí značná privilegia. Později snahy o supremaci (nadvládu) církve, resp. papeže nad národy ještě zesílila a papež usiloval o moc dosazovat a sesazovat panovníky a mít nad nimi absolutní vládu. Na druhou stranu některé konkordáty církve omezovaly. Sem patří konkordáty mezi Františkem I. a Lvem X. z roku 1516, či mezi Napoleonem a Piem VII z roku 1801, v němž bylo Francii přiznáno právo zasahovat při výběru biskupů a právo zabavit majetek církve. Konkordát byl uzavřen i mezi Mussoliniho Itálií (1929) a hitlerovským Německem (1933), čímž de facto došlo i k legitimizaci daného režimu.

Dnes je účelem konkordátu vymanit privilegia církve z demokratické kontroly státu. Ačkoliv vnitrostátní zákony schvalují a mění parlamenty a je tedy možné, aby parlament zákony měnil a upravoval, institut mezinárodní smlouvy takový postup neumožňuje. Jako

každá mezinárodní smlouva může být i konkordát upravován, resp. měněn jen se souhlasem obou smluvních stran, tedy jak státu, tak Katolické církve (resp. Apoštolského Stolce). V důsledku toho může parlament měnit vnitrostátní zákony, kterými se řídí činnost církví, avšak pokud je uzavřen konkordát, vůči Katolické církvi nelze provést žádnou změnu, která by byla v rozporu s konkordátem. Jinými slovy: práva jiných církví může parlament omezit svými zákony, avšak práva, daná Katolické církvi konkordátem, parlament omezit nemůže. Takto nabývají práva a právní záruky, dané Katolické církvi, zcela jiného charakteru, než je tomu u práv a právních záruk nekatolických církví. Práva nekatolických církví (a tedy i jejich členů) může parlament svými zákony omezit, ale práva Katolické církve, daná konkordátem nikoliv.

Jestliže je smluvní stranou církev, jejíž učení vychází ze snahy duchovně směřovat národy, je samozřejmé, že toto své dogma se daná církev snaží prosadit bez ohledu na státní zřízení a politiku státu, s nímž konkordát uzavírá. V důsledku to může znamenat, že je-li konkordát uzavřen vládou a ratifikován parlamentem, které nároky Katolické církve vymezené konkordátem akceptují, pak vláda a parlament, které vzejdou z dalších demokratických voleb, a tyto nároky by neakceptovaly, nemohou již nároky vyplývající z konkordátu nijak změnit. Uzavře-li tedy konkordát politická reprezentace nakloněná zájmům Katolické církve, je toto rozhodnutí prakticky nezvratné bez ohledu na nastupující politickou reprezentaci.

V Českých zemích lze jako příklad toho, kdy konkordát zřetelně poškodil nekatolíky, uvést konkordát z roku 1855. Ten umožňoval Katolické církvi dozor nad všeobecným školstvím a zajišťoval jí další privilegia, která měla negativní dopad na ostatní občany, kteří nebyli členy Katolické církve. Po prvním Vatikánském koncilu, kde byla v roce 1870 vyhlášena papežská neomylnost, byl za vlády císaře Františka Josefa II vypovězen s odůvodněním, že dogmatem o papežské neomylnosti došlo ke změně charakteru Katolické církve. Ze zahraničí, jako je například Slovensko, jsou známé případy, kdy snaha o privilegia Katolické církve a jejich členů prostřednictvím konkordátu oproti jiným občanům, vyvolaly politické štěpení a politickou krizi, neboť tím by se vytvořila zřejmá právní nerovnost. To bylo pro většinu společnosti nepřijatelné.

Redakce <http://www.apostolskacirkev.cz>

Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů

Česká republika a Svatý stolec

vycházejíce ze staleté tradice společných dějin českého státu a katolické církve, přesvědčeny o prospěšnosti a nutnosti upravit vzájemné vztahy způsobem odrážejícím vývoj vztahů mezi státem a katolickou církvi a také v souvislosti se zásadními změnami, k nimž dochází v Evropě, vědomy si role katolické církve v českém státě, jakož i v evropských i světových dějinách při vytváření a ochraně duchovních, kulturních a lidských hodnot a rovněž potenciálu, kterým katolická církev disponuje v procesu usmíření ve světě, uznávající skutečnost, že Česká republika je demokratickým právním státem chránícím přirozená a nezadatelná práva a základní svobody člověka, vedeny zásadami mezinárodního práva a zvláště těmi, které se týkají dodržování lidských práv a základních svobod, odvolávající se,

Česká republika na svůj ústavní pořádek a právní řád a Svatý stolec na dokumenty Druhého vatikánského koncilu a na normy kanonického práva, vyjadřující svou společnou vůli zabezpečit spolehlivou a harmonickou spolupráci mezi stranami se dohodly takto:

Článek 1

Česká republika a Svatý stolec (dále jen "smluvní strany") uznávají vzájemně svou mezinárodně právní subjektivitu, navzájem se považují za nezávislé a samostatné subjekty podle mezinárodního práva, a zavazují se tuto subjektivitu plně respektovat.

Článek 2

Smluvní strany potvrzují diplomatické zastoupení České republiky u Svatého stolce na úrovni velvyslanectví a diplomatické zastoupení Svatého stolce v České republice na úrovni apoštolské nunciatury. "

Článek 3

(1) Církev římskokatolická a Církev řeckokatolická (dále jen katolická církev) jsou v České republice právními osobami v souladu s vnitřními předpisy katolické církve a právním řádem České republiky.

(2) Svatý stolec zabezpečí shodu hranic římskokatolických diecézí a apoštolských administratur, stejně jako řeckokatolických eparchií a exarchátů existujících v České republice se státními hranicemi České republiky.

Článek 4

Smluvní strany se shodují, že v České republice je respektována a zaručena náboženská svoboda v souladu s ústavním pořádkem České republiky a mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.

Článek 5

(1) Svatý stolec bere na vědomí, že Česká republika je v souladu se svým ústavním pořádkem nekofesním státem a není tedy vázána na žádné náboženské vyznání.

(2) Česká republika bere na vědomí, že se katolická církev ve své činnosti řídí vlastními zásadami, zvláště pak učením Druhého vatikánského koncilu o ekumenismu a náboženském dialogu.

Článek 6

Česká republika svým právním řádem zaručuje katolické církvi právo, aby svobodně vykonávala své apoštolské poslání, spravovala své záležitosti, zejména ustanovovala, měnila nebo rušila své orgány a své vnitřní struktury, volila, jmenovala a odvolávala své duchovní a další osoby přímo zapojené do pastorační činnosti, a to v souladu se svými potřebami a podle svých předpisů, nezávisle na státních orgánech.

Článek 7

Smluvní strany respektují, že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud by to bylo v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním.

Článek 8

Smluvní strany uznávají, že hromadné sdělovací prostředky hrají důležitou roli při ochraně svobody myšlení a svědomí, jakož i svobody náboženského přesvědčení, a jsou připraveny je v naplňování této role i nadále podporovat.

Článek 9

Katolická církev vykonává obřady, při nichž je uzavíráno manželství. Takto uzavřený sňatek, splňující podmínky pro uzavření manželství stanovené právním řádem České republiky, má stejnou platnost a stejné právní důsledky jako občanský sňatek.

Článek 10

(1) Katolická církev si zřizuje v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby pro organizaci a vyznávání katolické víry a pro své působení zejména v oblastech školství, zdravotnictví, sociální a charitativní péče. Takto zřízené právnické osoby církve se stávají právnickými osobami ve smyslu právního řádu České republiky po splnění podmínek tímto právním řádem stanovených.

(2) Česká republika zaručuje katolické církvi právo vyučovat a vychovávat své duchovní, řeholní a laické pracovníky ve vlastních školách a výchovných zařízeních.

Článek 11

(1) Katolická církev má právo v duchu svého apoštolského poslání a vlastních předpisů zřizovat a provozovat vlastní školy, předškolní a školská zařízení, je se stávají součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky splněním podmínek stanovených právním řádem České republiky. Vysoké školy zřízené katolickou církvi jsou oprávněny působit v České republice po splnění podmínek stanovených právním řádem České republiky.

Následující odstavce tohoto článku upravují pouze postavení škol, a to včetně škol vysokých, předškolních a školských zařízení, které jsou, či se stanou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky.

(2) Církevní školy, předškolní a školská zařízení (dále jen školy) poskytují rovnocenné vzdělání a školské služby jako školy, předškolní a školská zařízení ostatních zřizovatelů, které jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky. Jejich postavení a financování je upraveno právním řádem České republiky. Vysoké školy uvedené v odst. 1 poskytují vysokoškolské vzdělání rovnocenné vysokoškolskému vzdělání poskytovanému veřejnými a státními vysokými školami.

(3) Doklady o vzdělání dosaženém ve školách a na vysokých školách uvedených v odst. 1 považují smluvní strany za rovnocenné dokladům vydaným obdobnými školami a vysokými školami, které jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky. Česká republika

uznává doklady o vysokoškolském vzdělání a akademické tituly a hodnosti přiznané v teologii a náboženských vědách zahraničními teologickými fakultami státními i církevními, jež jsou katolickou církví uznávány, za podmínek stanovených právním řádem České republiky.

(4) Činnost katolických teologických fakult je upravena v souladu s právním řádem České republiky vnitřními předpisy fakulty, které schvaluje akademický senát vysoké školy po předchozím schválení příslušnou církevní autoritou. Církevní akademičtí pracovníci vyučující na veřejných vysokých školách katolické náboženství musí mít souhlas příslušné církevní autority. Odejmutí tohoto souhlasu znamená ztrátu pověření příslušného církevního akademického pracovníka k vyučování katolického náboženství.

(5) Česká republika umožní výuku katolického náboženství ve školách, předškolních a školských zařízeních a účast dětí a mládeže na aktivitách v oblasti využití volného času organizovaných katolickou církví s ohledem na svobodu svědomí, přesvědčení a zodpovědnost a zájem rodičů a jiných zákonných zástupců dětí. Tyto činnosti jsou prováděny za podmínek stanovených právním řádem České republiky a podle programů stanovených příslušnou autoritou katolické církve.

(6) Katolická církev zajišťuje výuku katolického náboženství ve školách, předškolních a školských zařízeních, které jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky, prostřednictvím učitelů, kteří na základě své odborné a pedagogické způsobilosti budou pověřeni výukou katolického náboženství dokumentem (missio canonica) vydaným místním ordinářem. Zrušení tohoto pověření má za důsledek ztrátu pověření příslušného učitele vyučovat katolické náboženství. V pracovněprávních vztazích budou pro učitele katolického náboženství platit stejné podmínky stanovené právním řádem České republiky jako pro ostatní učitele.

(7) Obsah a metodika vyučování katolického náboženství podle odstavce 6 musí být v souladu s učením a zásadami katolické církve; směrnice, programy a učebnice pro toto vyučování vyžadují schválení příslušnou církevní autoritou.

Článek 12

(1) Smluvní strany budou pokračovat ve spolupráci při ochraně a udržování kulturního dědictví České republiky, jež je nedílnou součástí evropského kulturního bohatství.

(2) V každé diecézi bude příslušná komise ustavená diecézním biskupem spolupracovat s příslušnými místními orgány s cílem ochrany kulturních památek zejména celostátního významu, jakož i dokumentů archivních či historicky a umělecky cenných, nacházejících se v kultovních a církevních objektech katolické církve.

(3) Katolická církev, vědoma si svého kulturního dědictví, se zavazuje, že umožní všem, kdo mají zájem se s ním seznámit, aby k němu měli přístup, a aby se mohlo stát předmětem jejich studia.

(4) Česká republika bude z peněžních prostředků státu nadále podporovat katolickou církev v péči o její kulturní památky a národní kulturní památky, sbírky muzejní povahy a jednotlivé sbírkové předměty, stejně jako archiválie, a to na úrovni rovnocenné s podporou jiných vlastníků věcí, jež jsou součástí národního kulturního pokladu.

Článek 13

(1) Katolická církev poskytuje podle svých možností humanitární pomoc v České republice a v zahraničí a je připravena při ní spolupracovat s vládními a nevládními organizacemi České republiky.

(2) Charitativní organizace katolické církve v České republice se řídí vlastními stanovami v souladu s právním řádem České republiky a mají právo na financování jimi poskytovaných sociálních služeb ze státního rozpočtu za stejných podmínek jako jiná zařízení téhož, nebo obdobného typu.

(3) Katolická církev má právo vykonávat v zařízeních poskytujících sociální služby duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají.

(4) Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby v zařízeních poskytujících sociální služby mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zařízením sociální péče.

Článek 14

(1) Katolická církev má právo zřizovat a provozovat zdravotnická zařízení za podmínek stanovených právním řádem České republiky.

(2) Katolická církev má právo vykonávat ve zdravotnických zařízeních duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají.

(3) Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby ve zdravotnických zařízeních mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zdravotnickým zařízením.

Článek 15

(1) Za podmínek stanovených právním řádem České republiky katolická církev:

a) má právo vykonávat duchovenskou a pastorační službu ve věznicích, vazebních věznicích, popř. dalších zařízeních obdobného charakteru;

b) má právo působit i při poskytování probačních, mediačních a obdobných služeb souvisejících s trestním řízením a výkonem trestu či opatřeních na to navazujících;

(c) může být pověřena správou a provozováním objektů, ve kterých je zřízena věznice.

(2) Bližší podmínky pro výkon a zajištění služeb uvedených v odst. 1 stanoví dohody mezi katolickou církví a příslušným správním úřadem.

Článek 16

(1) Katolická církev má právo zajišťovat duchovenskou službu pro příslušníky ozbrojených sil, kteří o to požádají, za podmínek stanovených právním řádem České republiky.

(2) Další podmínky pro výkon ustanovení uvedených v odst. 1 mohou být upřesněny smlouvami mezi katolickou církví a příslušnými správními úřady. Tato ustanovení nebrání smluvním stranám v uzavření samostatné dohody o výkonu duchovenské služby pro příslušníky ozbrojených sil.

Článek 17

(1) Česká republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se majetku katolické církve.

(2) V České republice je ekonomické zabezpečení katolické církve zaručeno právním řádem České republiky. V případě vypracování nového modelu financování bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou ekonomických problémů v katolické církvi. Nový model by nahradil model stávající.

(3) Příslušné orgány České republiky a zástupci katolické církve podle článku 18 této Smlouvy budou vzájemně spolupracovat v záležitostech uvedených v odst. 1 a 2.

Článek 18

(1) V otázkách týkajících se celé katolické církve v České republice, zejména pak v záležitostech vyžadujících nová či doplňující řešení, jedná s ministerstvy a jinými správními úřady České republiky Česká biskupská konference. Tímto ustanovením není dotčeno právo smluvních stran jednat v těchto otázkách.

(2) Uvedené otázky mohou být upraveny též jak novými smlouvami mezi smluvními stranami, tak dohodami mezi příslušnými správními úřady a Českou biskupskou konferencí, jednající se souhlasem Svatého stolce.

Článek 19

Případné sporné otázky týkající se výkladu nebo provádění této smlouvy budou řešeny smluvními stranami diplomatickou cestou.

Článek 20

Tato smlouva může být měněna a doplňována na základě vzájemné dohody smluvních stran. Změny a doplňky musí být provedeny písemnou formou.

Článek 21

(1) Tato smlouva podléhá ratifikaci ze strany České republiky v souladu s jejím právním řádem a ratifikaci ze strany Svatého stolce podle jeho procedurálních předpisů.

(2) Tato smlouva vstoupí v platnost prvního dne měsíce následujícího po dni výměny ratifikačních listin.

(3) Tato smlouva se sjednává na dobu neurčitou. Každá ze smluvních stran však může smlouvu písemně vypovědět, v tom případě skončí platnost smlouvy 6 měsíců ode dne doručení oznámení o výpovědi druhé smluvní straně.

Dáno v Praze dne 25. července 2002 ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a italském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za Českou republiku

Za Svatý stolec

Cyril Svoboda

Erwin Josef Ender

Dopis prezidenta republiky ministru zahraničí ohledně připravované Smlouvy mezi ČR a Svatým stolcem

Dne 5. února t.r. zaslal prezident republiky Václav Klaus dopis ministru zahraničí, kterým reagoval na jeho dopis ze dne 14. ledna ohledně připravované Smlouvy mezi ČR a Svatým stolcem. Prezident dal kopii tohoto dopisu na vědomí rovněž premiérovi, dalším hlavním ústavním činitelům a kardinálu Miloslavu Vlkovi. Šlo o interní záležitost, která v žádném případě nesměřovala k medializaci.

V posledních dnech jsem však na toto téma dotazován z médií, která jeho obsah viditelně znají. Zdá se tedy nesporné, že znění dopisu, nebo jeho části unikly od některého z adresátů na veřejnost. Protože prezidentovi záleží na tom, aby nevznikly nepodložené dohady či mylné interpretace, rozhodli jsme se plné znění dopisu zveřejnit.

Petr Hájek
ředitel Tiskového odboru

Znění dopisu:

Vážený pane místopředsedo,

děkuji za Váš dopis ze dne 14. ledna 2004 ohledně Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem, který jsem si spolu se svými spolupracovníky velmi pozorně prostudoval.

Nepopírám, že ze strany Ministerstva zahraničí byla při přípravě této smlouvy vykonána spousta práce a jsem si též velmi dobře vědom toho, že každá smlouva mezi dvěma stranami je střetem dvou zájmů a že proto na sto procent nemůže vyhovovat ani jednomu z nich. Ve Vašem dopise zmiňujete potřebu „jisté empatie k argumentům druhé strany“, což je jistě správné, ale to nemůže být argumentem proti tomu, že je třeba hledat pro tu smluvní stranu, kterou zastupujeme, co nejlepší výsledek. Říkáte také, že text smlouvy v dnešní podobě „představuje pro Českou republiku optimální výsledek“. Nedomnívám se, že je tomu tak. Oproti dnešnímu stavu smlouva nabízí posun pouze ve směru výhodném pro stranu druhou.

Jsem přesvědčen, že by smlouva v této podobě v žádném případě neměla být uzavřena. Ve smluvním právu je logické, že důvod k uzavření smlouvy je jen tehdy, kdy si obě strany navzájem něco poskytují. V textu této smlouvy je však pouze výčet toho, co Česká republika jako suverénní stát poskytuje Svaté stolici, zatímco Česká republika od Svaté stolice nic nežadá, ani nedostává. Není tudíž důvod smlouvu uzavírat, je-li to většinou navíc smlouva spíše rekapitulační, neboť většinu věcí Česká republika jako samozřejmost zaručuje podle současného právního stavu svým platným právem.

Dovolte mi, abych uvedl několik konkrétních argumentů:

- nemyslím, že je správné uvádět v Preambuli, že vycházíme „ze staleté tradice společných dějin českého státu a katolické církve“, protože to neodůvodněně symetrizuje český stát a Svatý stolec. Společné dějiny jsme neměli, dalo by se snad říci, že v dějinách současně existovaly i český stát i katolická církev. Hledání umělé kauzality či podmíněnosti je výraznou extenzí rozumného vidění této věci;
- vzájemné vztahy mezi českým státem a katolickou církví je možná výhodně upravit smluvně, jak se říká v druhém odstavci Preambule, ale musím trvat na tom, že to nemá žádnou souvislost se změnami, ke kterým dochází v dnešní době v Evropě;
- ustanovení článku 1 je zbytečné. Česká republika nepotřebuje prohlášení Svatého stolce o uznání její suverenity a stejně tak opačně – ČR udržuje se Svatým stolicem diplomatické styky a proto ho touto smlouvou nemusí uznávat jako subjekt mezinárodního práva;
- podle diplomatického práva je možné úroveň diplomatického zastoupení kdykoliv změnit a proto je ustanovení článku 2, ve kterém se zavazujeme k jisté úrovni zastoupení, nesprávné;
- v článku 3 se zavádí nejasná formulace, že je katolická církev právnickou osobou „v souladu s vnitřními předpisy katolické církve a právním řádem České republiky“. Tato věta může mít smysl jen v případě, že jsou tyto předpisy identické. Nejsou-li, smlouva musí říci, který má přednost. Toto ustanovení je v této podobě zbytečné;
- za zcela mylný považuji článek 4, který vyslovuje analytický soud o realitě České republiky (který by eventuálně mohl snad jediné patřit do Preambule). Je absurdní zařadit do smlouvy větu, že se „smluvní strany shodují“, že je v České republice respektována náboženská svoboda, protože to implikuje, že má Svatý stolec jakési výsadní právo posuzovat míru náboženské svobody v naší svrchované zemi;
- stejně nepřijatelný je článek 5. Česká republika sice může brát „na vědomí, že se katolická církev ve své činnosti řídí vlastními zásadami“, ale je naprosto nepochopitelné, proč má tuto samozřejmost závazným způsobem sdělovat v této mezinárodní smlouvě. Stejně tak není zapotřebí, aby Svatá stolice smluvně brala na vědomí ústavu České republiky. Kdybychom na toto přistoupili, pak bychom asi potřebovali prohlášení každého suverénního státu ve světě, že naše ústava platí. Dodatek, že bereme na vědomí, že se katolická církev zvláště řídí „učením Druhého vatikánského koncilu o ekumenismu a náboženském dialogu“, je zcela nepatřičný, protože učení Druhého vatikánského koncilu je aktuální ideologií (kterou může někdo sdílet a jiný ne), ale nemá nic společného s ústavním pořádkem či legislativou;
- v článku 7 nelze deklarovat, že smluvní strany mají respektovat, že „nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu“. Toto snad může - i v této smlouvě - prohlásit Česká

republika, ale určitě ne druhá strana, která – pokud se nemýlím – nemá žádné občany, které by mohla nutit k výkonu vojenské služby. Navíc je snad evidentní, že s rušením povinné vojenské služby v České republice je celá tato formulace zbytečná;

- v článku 8 „uznávají“ smluvní strany, že hromadné sdělovací prostředky hrají důležitou roli a že je budou podporovat. Za prvé, hromadné sdělovací prostředky hrají důležitou roli v lidské společnosti bez ohledu na to, jestli to tyto dvě smluvní strany uznají nebo ne, za druhé, nedovedu si představit, jak bude český stát nebo Svatý stolec podporovat hromadné sdělovací prostředky a za třetí, i kdyby to Česká republika chtěla dělat, není důvod, aby se k tomu zavazovala ve smlouvě s cizím státem;

- v článku 10 se říká, že si „katolická církev zřizuje v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby“ a že se „takto zřízené právnické osoby církve stávají právnickými osobami ve smyslu právního řádu České republiky po splnění podmínek tímto právním řádem stanovených“. Z dikce tohoto článku plyne, že je tento proces automatický a že není třeba žádné uznání orgány České republiky. To považuji za nepřijatelné. Stejný automatismus je v prvním odstavci článku 11;

- v člancích 11, 14, 15 a 16 se opakovaně říká, že „katolická církev má právo...“. To je formulace jakoby z jiného textu než je dvoustranná smlouva. Jediné možné znění je „Česká republika zaručuje katolické církvi možnost...“;

- články 6, 7, 8, 9, 10, 11 jsou zbytečné. To, co se tam uvádí, plyne z právního řádu České republiky, není důvod to stvrzovat touto smlouvou. Odstavec (4) článku 11 není možný. Musel by se změnit zákon o vysokých školách. Smlouva používá pojem „příslušná církevní autorita“, který v našem právním řádu není. Stejně sporný je odstavec (7), který vyžaduje, aby Česká republika posuzovala a odpovídala za to – že je „obsah a metodika vyučování katolického náboženství...v souladu s učením a zásadami katolické církve“;

- v článku 15 a 16 se opakovaně mluví o „právu katolické církve“, což nedává smysl. Mělo by to smysl jen tehdy, kdyby církev tvrdila, že je toto její právo nějak omezováno, což Česká republika nemůže touto smlouvou implicitně připouštět;

- v prvním odstavci článku 17 se dává zcela zbytečně jednostranný příslib, že „Česká republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se majetku katolické církve“, i když je zřejmé, že jde o vysoké politikum české současnosti a že je tento příslib díky tomu neúnosně „slibující“. Česká republika se nemůže zavazovat jiné zemi, jak bude řešit své vnitřní poměry.

Vážený pane místopředsedo, seznámil jsem se i s některými dalšími smlouvami, které Svatý stolec uzavřel s jinými zeměmi. Formulace, které mi v textu této smlouvy vadí, jsem v nich nenašel (např. ve smlouvě se Slovinskem se nemluví „o společných dějinách slovinského státu a katolické církve“, ale „o staleté historické vzájemné spojitosti slovinského lidu a katolické církve“, není tam ani slovo o vojenské službě, není tam nic o církevních koncilech, nemluví se obecně o hromadných sdělovacích prostředcích, ale říká se, že „církev má právo, aby zakládala vlastní sdělovací prostředky“, atd.). To také považuji za velmi důležité.

Vážený pane místopředsedo, ze všech těchto důvodů si myslím, že je v České republice nemožné a neprůchodné smlouvu v této podobě přijmout a předesílám, že bych ji v této podobě nebyl ochoten podepsat. Protože mi však osobně velmi záleží na pozitivním dořešení

vztahů mezi Českou republikou a Svatým stolcem, prosím o sdělení, zda je možné, aby Vaše ministerstvo začalo vést nové jednání. Jsem připraven i na osobní konzultace a pomoc v tomto směru. Pokud by tomu tak nebylo, zvažoval bych možnost převést pravomoc k vyjednávání na jinou instituci.

Se srdečným pozdravem

Václav Klaus

Vážený pan
JUDr. Cyril Svoboda
Místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí ČR

zdroj: <http://www.klaus.cz>

Aktuálně k politickým otázkám

Dne 9. 3. 2006 vyšel v Lidových novinách článek "Smlouva by porušila rovnoprávnost církví" podepsaný A. Navrátilem. Principiálně byl psán jako stanovisko církve k některým aktuálním politickým otázkám a nesl proto původně i druhý podpis - biskupa církve, bratra Rudolfa Bubika. (Při přetištění došlo omylem k opominutí druhého autorství.) Obsahoval několik níže uvedených stěžejních informací, které vyjímám:

"...Naše církve je skutečně hluboce vděčná všem našim demokratickým vládám, že umožnily církvím v našem státě působení a rozvoj ve srovnání s ostatními vyspělými demokraciemi nevídaný. Církve v naší zemi mohou již přes patnáct let působit ve společnosti podstatně svobodněji, nežli je tomu v naprosté většině evropských zemí.

Druhým velkým pozitivem stávajícího církevního zákona je rovnoprávnost církví před státem, kterou by ratifikace smlouvy s Vatikánem v každém případě porušila. Smutné důsledky takového kroku zažívají protestantské církve řady evropských zemí, kde konkordát ve svých důsledcích výrazně privilegoval Římskokatolickou církev.

Za třetí jsme vděční za stávající způsob financování církví státem, který funguje již desetiletí hladce a průhledně při (ve srovnání s celkovou výší národního důchodu) minimálních nákladech.

Na adresu pana ministra Jandáka můžeme poznamenat, že je to první ministr, který projevil velmi čitelně ochotu církevní záležitosti nejen spravovat, ale také církvím naslouchat. Děkujeme pane ministře..."

Uveřejnění článku přineslo více reakcí čtenářů. Jedna z nich obsahovala námitku, že případná ratifikace konkordátu by si vynutila uzavření obdobných smluv mezi státem a ostatními církvemi, protože naše ústava obsahuje princip rovnosti před zákonem.

Na tuto závažnou kritiku jsme se rozhodli odpovědět veřejně na bázi níže uvedeného právního rozboru, protože jde o relativně často diskutovanou otázku jak na mezidenominačním tak politickém poli:

”Listina základních práv a svobod (dále jen "Listina"), která je součástí ústavního pořádku ČR, zakotvuje práva náboženská zejména v čl. 15 a 16. Tato práva zahrnují různé aspekty svobodného výkonu náboženských práv jednotlivců a nezávislost církví a náboženských společností na státních orgánech při správě svých záležitostí. Náš ústavní pořádek vychází z principu nekonfesního státu, princip rovnosti jednotlivých církví a náboženských společností není explicitně v ústavním pořádku zakotven. Čl. 16 odst. 3 Listiny umožňuje zákonu stanovit podmínky vyučování náboženství na státních školách, čl. 16 odst. 4 Listiny pak určuje meze pro zákonné omezení náboženských práv. Žádné z těchto zmocnění není limitováno tím, že by nutně muselo dopadat stejným způsobem na všechny církve a náboženské společnosti. Takový limit nadto nevyplývá ani z ustanovení čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny, obsahující princip rovnosti (nediskriminace). Vysvětlení by zabralo mnoho prostoru, ve zkratce lze konstatovat, že zákon může stanovit určité faktické podmínky (které některé církve fakticky splňují a jiné nikoli) a princip rovnosti pak znamená, že se sleduje, zda všechny konkrétní případy, které splňují stanovené podmínky, jsou řešeny stejně.

Pro ilustraci lze ukázat to, že principu rovnosti neodporuje rozdělení registrovaných církví a náboženských společností na dvě skupiny podle ustanovení § 6 a 7 zákona č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů. V ustanovení § 7 uvedeného zákona jsou obsažena zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností, která nemají všechny církve a náboženské společnosti, ale jen ty, které splní zvláštní podmínky podle zákona. Princip rovnosti je v tom, že pokud kterákoli církev či náboženská společnost dané podmínky splní, musí jí být tato práva přiznána. To však neznamená, že stejná práva mají i jiné církve, které dané zákonné podmínky nesplní. Z uvedeného je zřejmé, že princip rovnosti neznamená, že pokud nějaká církev získá určitá specifická oprávnění (například na základě mezinárodní smlouvy - konkordátu), platí tato oprávnění automaticky i pro jiné církve.

Není pravda, že z našeho práva plyne, že pokud bude mít ŘKC garantováno nějaké právo mezistátní smlouvou (a tudíž bude nezrušitelné pouze zákonem, úpravou vlády apod.), musí ČR stejná práva garantovat všem církvím, která zákonně stojí na stejné úrovni (podle téže registrace). Veškerá nadstandardní práva, obsažená v mezinárodní smlouvě, neopravňují automaticky jiné subjekty k výkonu stejných práv. Z uvedeného je tedy jasné, že smlouva mezi ČR a Vatikánem (konkordát) nemusí přinášet stejná práva, resp. stejné výhody i pro ostatní registr. církve.

Zásadní skutečností je to, že konkordát je mezinárodní smlouva, která má přednost před zákonem. Proto v případě rozporu s vnitrostátním zákonem se bez dalšího postupuje podle mezinárodní smlouvy (konkordátu). Jinak řečeno, konkordát dává pro jeho strany (tedy pro katolickou církev) zcela jiné záruky - záruky mezinárodního práva veřejného, které jiné církve nemají a mít nemohou. Tím se automaticky vytvoří právní nerovnost mezi církvemi, neboť ty církve, které nemají právní subjektivitu podle mezinárodního práva veřejného (a to jsou všechny církve vyjma katolické), nemohou platně uzavřít žádnou mezinárodní smlouvu, která by měla přednost před zákonem a garantovala tak jejich práva. Ačkoli v některých zemích se uzavírají různé formy "kvazikonkordátů" s jinými církvemi, nijak se tím neřeší skutečnost, že

tyto "kvazikonkordáty" nemohou vyvolat právní následky, jako vyvolá konkordát. Jde o čistě vnitrostátní úpravu (která navíc v našem právním řádu nemá žádný základ.)”

*MUDr. Aleš Navrátil,
zástupce biskupa Apoštolské církve*

Postoj Apoštolské církve k současným jednáním církve - stát o tzv. „restituční tečce”

1. Od úsilí některých církví získat svůj bývalý majetek (či kompenzaci za něj) se jako církev striktně distancujeme a bude-li to možné, nechceme mít na těchto pokusech podíl. Považujeme tuto snahu za zcela privátní záležitost té které církve potažmo státu jako partnera v případných jednáních. Jsme ovšem kdykoliv ochotni v takových jednáních dle svých možností pomoci.
2. Současný stav financování církví ze strany státu považujeme za stabilní, transparentní a oboustranně užitečný. Přijímáme jej jako dar z Boží ruky i ze strany státu, za který jsme vděční a nehodláme si jej jakkoliv nárokovat dnes ani v budoucnu.
3. Tentýž postoj máme k současné právní úpravě vztahů církví a státu.
4. Jakékoliv snahy stávající situaci „vylepšovat” považujeme za nešťastné pro obě strany - církve i stát. Takovéto úsilí v uplynulých letech přineslo církvím řadu zcela zbytečných problémů a státu výdaje při jejich řešení.
5. Návrh tzv. „restituční tečky” byl někdy spojován s otázkou prosazení konkordátu či individuálních smluv jednotlivých církví s naším státem. Obě možnosti vidíme jako jasné či potenciální porušení právní rovnosti církví před státem a na rozdíl od otázky restitucí není náš postoj nezúčastněný, ale budeme vždy aktivně proti těmto či podobným snahám.

*biskup Apoštolské církve
Rudolf Bubik*

Odluka církve od státu: historie, učitelka života

Vymezení pojmu

Aby bylo možné se k problematice „odluky církve od státu“ srozumitelně vyjádřit, nejprve je nutné pokusit se tento termín definovat. Přidržíme-li se obecného chápání, pak odluka církve a státu ve dvacátém století znamená svobodu církve ve svobodném státě, tedy nezávislost církve na státu, zejména v oblasti učení, financování, uspořádání vnitřních poměrů a ustanovování osob do úřadů. Historicky se v pravém slova smyslu s odlukou státu a církve setkáváme při přechodu monarchie na republiku, resp. při přechodu z absolutismu k demokracii. Co to však reálně znamená?

V USA, kde odluka církve a státu reálně funguje, je chápána tak, že svoboda náboženského přesvědčení je garantována a chráněna státem, resp. dodatkem Ústavy USA, stát je neutrální ke všem církvím, nijak nezasahuje do jejich věrouky ani praxe, žádnou nezvýhodňuje ani nediskriminuje a ani se finančně nepodílí na jejich správě. Pro církve a stát je pak závazný právní systém státu. Existují ale i jiné historické modely, jako např. francouzský model, který vznikl během Francouzské revoluce a znamenal podřízení se církve státu, resp. jeho jakobínské diktatuře. Leninský model zase vedl v podstatě k likvidaci církve. Proto se někdy k rozlišení odluky používá přívlastku „přátelská“, či „nepřátelská“, přičemž uvedený francouzský model za přátelský považován není.

V katolických kruzích se často mluví o tzv. „kooperačním modelu“, který katolická církev chápe jako společnou službu státu a církve lidem, a který de facto znamená, že stát zaručuje katolické církvi svobody a privilegia zakotvená formou mezinárodních smluv resp. konkordátu daného státu se Svatým stolicí, a katolická církev těchto výhod využívá k službě státu formou misie, vyučování katolického náboženství na státních školách nebo umístěním kaplanů do armády, přičemž kanonické právo je stavěno na roveň práva státního. V tomto kooperačním modelu katolická církev požaduje i kooperaci v politické oblasti, což vede k možnosti zasahovat do zákonodárství i výkonné moci.

Abychom jednotlivé modely mohli blíže pochopit, učiňme nyní krátký teologicko-historický exkurs, který nám výše uvedené principy osvětlí v širším kontextu.

Biblické soužití církve a státu

Již Starý Zákon popisuje vznik národních států na principu území, která jednotlivé národy obdržely za dědictví od Hospodina, Boha Izraele. Izraelité proto při průchodu pouští z Egyptského otroctví do Kanánu museli respektovat svrchovanost státních útvarů na jednotlivých územích a opakovaně žádat o svolení k průchodu. Idea národních států má tedy původ v judeokřesťanském právním a správním systému. Již ve Starém Zákoně, okolo roku 1300 př. n. l., máme určité principy, které později převzaly demokratické státy, jako je oddělení legislativy, soudnictví a exekutivy. Mojžíš předal lidu Zákon občanských pravidel, ve kterém byla jasně vymezena a decentralizována pravomoc formou volby zástupců lidem (5 M 1,13), zaručeno právo na soukromé vlastnictví a svoboda podnikání (1 M 1,26-28) a soud před porotou na základě nutné přítomnosti nezávislých svědků (5M 16,18-20). Samotný kult byl v Izraeli představován proroky a kněžími, správní věci byly vedeny radou starších resp. předáků lidu a politickou vládu představoval král. Psanému Zákonu pak byli podřízeni králové, kněží, soudci i starší. Vláda práva, samozřejmě a neopomíjitelná složka demokracie, je tak obsažena v nejčistší starověké formě právě v Bibli. Pojetím dělby moci, oddělením moci duchovní a světské a podřízeností všech - včetně panovníka - zákonu, se starověký Izrael zřetelně odlišoval od ostatních států této epochy.

Zatímco Izrael byl pojat jako Boží království na zemi na jasně daném územním principu, s příchodem Mesiáše se na základě Abrahamova požehnání naplňuje Boží království i na ostatních národech. Územní princip je však změněn na princip duchovní a Kristus, jako skutečný Král Izraele, se odmítá podílet na světské vládě slovy, že „jeho království není z tohoto světa” (J 18,36). Nezděráhá se přiznat daň císaři, nabádá k poslušnosti světských vládců, avšak samotného vládce nazývá „liškou”. Loajalita vůči státním autoritám spojená s možností svobody projevu se jako červená nit táhne celou Biblií.

Vztah církve a státu výstižně rozpracoval americký teolog J. M. Boice na základě postoje Krista (představitele církve) k Pilátovi (představiteli státu) a v podstatě nabídl čtyři modely pro soužití křesťanů a státu: 1. *moc připadá pouze Bohu*. Tento model zastávali např. mniši, kteří se zcela odloučili od života společnosti a odmítli se jakkoliv podílet ve státních složkách, či službách. 2. *moc připadá pouze císaři*. Tento model zastávají stoupenci sekularizace a znamená, že křesťan musí vždy poslechnout státní moc, která je pro církve určující, a proto by církve neměla být od státu oddělena. 3. *císař v rozhodujícím postavení*. Stoupenci tohoto modelu uznávají, že i císař má od Boha moc, ale v případě konfliktu zájmů je třeba poslechnout císaře. Tento model zastávali mnozí křesťané v období fašismu, či komunismu. 4. *Bůh v rozhodujícím postavení*. Stoupenci tohoto modelu uznávají jak nároky Boží, tak státní, avšak v případě střetu zájmů se státní moci vzepřou. Sem můžeme historicky zařadit mučedníky, či protestantskou reformaci. Křesťané sice platili daň a uznávali moc císaře, avšak odmítli mít účast na pohanské, či později katolické modloslužbě.

Deformace

Postupná deformace v rané církvi

Postoj církve a státu podle Boicova 4. modelu můžeme vidět jak v apoštolské, tak rané církvi. Nový Zákon křesťany nabádá k poslušnosti vládní moci, která nese od Boha meč k trestání a k tomu, aby se podrobili jakémukoliv státnímu zřízení. Nicméně Písmo i opakovaně vybízí, že lépe je poslouchat Boha než lidi. Tento model oddělené moci církevní a státní, které nemusí a nemají být v protikladu, se však během historie mnohokrát deformoval a opět reformoval zejm. během římského a později katolického pronásledování v tzv. vyznavačských církvích.

Již apoštolská církve se zrodila do pronásledování za doby Nerona, které pokračovalo zejm. za doby Domiciána. Křesťané později Caracallovým ediktem obdrželi právo státního občanství, avšak římsští občané měli povinnost účastnit se státního kultu, což jim záhy přineslo další pronásledování, které vyvrcholilo za vlády Decia, Valeriána a Aureliána. V tomto období dominátu byl císař Pánem a Bohem (Dominus et Deus). Na toto spojení „trůnu a oltáře”, které se do Říma přeneslo z babylonského Nimrodova kultu, později navázala katolická církve úřadem papeže, náměstka Kristova na zemi, který si přivlastnil titul nejvyšší velekněz a osoboval si právo ustanovovat a sesazovat císaře.

V roce 313 byla za doby vlády Konstantina Milánským ediktem vyhlášena tolerance křesťanství a později se vyvinul jakýsi prototyp „kooperačního modelu”. Křesťanští kněží byli osvobozeni od veřejných úřadů a daňové povinnosti a církvi se dostalo hmotné podpory např. při stavbě kostelů. Konstantin sám nebyl křesťanem, dál ctil pohanská božstva a křesť přijal až na smrtelné posteli. Nicméně zasahoval do církevního koncilu a formuloval i křesťanskou věrouku. Roku 321 dokonce vyhlásil neděli za státní svátek a v roce 324 začalo uvolňování církevních právnických osob z daňových břemen. V roce 391 zakázal Theodosius ostatní

nekřesťanská náboženství a ustanovil propojení církve a státu i v jiných, zejm. pak politických oblastech.

Období Cesaropapismu

Za další mezník na cestě spojení „trůnu a oltáře“ můžeme považovat dílo významného křesťanského teologa a některými uznávaného otce katolicismu Augustina. V jeho zásadním díle „O obci Boží“ byl položen základ katolického pojetí obce státu a církve pro středověké pojetí spojení církve a politiky (Corpus Christianorum). V Byzantské říši byla církev včleněna do mocenských struktur státu, kdy císař formoval církevní legislativu a zároveň byl poddán církvi jakožto představitelce Božího království na zemi. Ve Franské říši byl navíc respektován primát papeže v politické oblasti.

V nastupujícím období rozpadu Franské říše se císař Otto I. snažil obnovit Římskou říši a svěřil proto biskupům léna, čímž z nich de facto vytvořil římská knížata. Za církevní představitele ustanovil své vlastní příbuzné a církev tak nabyla feudální podoby.

Období Papocesarismu

Později se spojování trůnu a oltáře vyvinulo v nadvládu (supremaci) papeže nad světskými panovníky. Za papeže Inocence III, obratného politika, pak dochází k tomu, že církevní představitelé, zvolení díky Otově politice i mimo církev, jsou opětně vázáni lenním vztahem k Apoštolskému stolci a z cesaropapismu se tak stává papocesarismus. Skrze obratné vlastnictví půdy církví tak papež panuje i ve světských věcech, propůjčuje a odnímá moc světským panovníkům a nástrojem odnětí vlády se stává exkomunikace z církve. Jelikož církevní majetek a duchovní osoby nepodléhaly světské moci, kanonické právo se tak stalo nadřazeným právu světskému. Tato katolická politika vyvrcholila za Bonifáce VIII vydáním buly Unam Sanctam, podle které byl král poddán papeži duchovně a papež ho má ustanovovat a soudit. Logickým krokem pak bylo zřízení inkvizice, která měla právo označit heretiky a předat je světské moci. Církev tedy státu diktovala, co je pravověří a co kacířství. Tak byli kacíři např. shledáni ti, kteří vlastnili a vykládali Bibli nebo jen věřili v možnost spásy skrze osobního vztah s Bohem bez prostřednictví kněží. Pomocí vojska, světské moci, tak byla vyvražďena křesťanská hnutí jako Hugenoti, jindy byla vysílána vojska do Čech na vraždění husitů a podrobení neposlušných národů Římu.

Uchvácení světské moci pokračuje ve 14. století papežským schizmatem a přenesením papežství z Říma do Avignonu. Germánsko - francouzský vliv se táhne obdobím papocesarismu a dnes opět ožívá v Evropské Unii. V této době byly poplatky vymáhány pod hrozbou církevních trestů a spásá se stává centrem kupčení. V Evropě proto povstávají učenci jak Viklef a Hus, kteří navazují na podzemní křesťanská hnutí a pranýřují nejen finanční systém, ale i katolická dogmata. Na Kostnickém Koncilu, který řešil trojpapežské schizma, byl jakoby mimochodem upálen rektor Univerzity Karlovy Jan Hus. Jeho hlavním proviněním bylo, že se odvolal k jiné moci než k papeži, a to ke Kristu samotnému. Odvolání se proti neomylnému rozhodnutí papeže je v katolickém kanonickém právu trestným činem dodnes.

Kostnický koncil měl dopad i na uzavření konkordátu s německými knížaty (1447) a vídeňského konkordátu s celou německou říší (1448).

Reformace

Německá reformace

Počátkem 16. století vydává Martin Luther 95 tezí zpochybňujících některá finanční dogmata, hlášená tehdejší katolickou církví a zanedlouho je exkomunikován bulou, kterou veřejně pálí. Šance na jeho přežití byla mizivá, kdyby se mu nedostalo podpory od německých knížat. Zde se po dlouhé době karta obrací a státní moc se po Lutherově výzvě staví proti církevnímu nadnárodnímu útlaku. Luther záhy zavrhl hierarchii církve poukazem na všeobecné kněžství věřících. Jeho překlad Bible do němčiny pak upevnil národní cítění německého národa a Bible se zároveň stala jakousi Ústavou omezující autoritu církevních a později politických vůdců. Lutherovo provolání „Sola Scriptura” inspirovala i pozdější puritánskou myšlenku vyhlášení Ústavy USA. Luther totiž prohlásil, že křesťané jsou svobodní od nadvlády (nikoliv vlády) církve, či státu. „Budu kázat, diskutovat a psát, ale nikoho nebudu nutit,” napsal Luther. Jak řekl Harold Berman „klíčem k obnovení vlády práva se stal protestantský princip síly individua odpovědného Bohu a ekonomika mohla navázat na princip dobrovolné a nikým nevy nucené smlouvy”.

Švýcarská reformace

O detailnější rozpracování vztahu církve a státu se zasloužil reformátor Jan Kalvín, který v roce 1541 odešel do Ženevy, kde později založil protestantský, silně klerikální model městské správy, vymáhající dodržování přísné protestantské morálky. Výjimku netvořily ani tělesné tresty. Nicméně Kalvín svým učením položil základy pro pozdější občanské svobody projevu, tisku a vyznání, zákaz sebeobviňování, nezávislost soudní moci a presumpce nevinny. Leopold von Ranke proto mluví o Kalvínovi jako o „faktickém zakladateli Ameriky” a Max Weber v knize „Protestantská etika a duch kapitalismu” uvádí, že kapitalismus se vyvinul z protestantských kořenů, zejm. důrazu na pracovitost, šetrnost, hospodárnost a preciznost. Pozdějším ustanovením svobodného politického a ekonomického uspořádání vznikla i myšlenka svobodného trhu a hospodářské konkurence snažící se co nejlépe naplnit potřeby bližního.

Přes tyto teoretické, jistě nesmírné úspěchy, se však reformátorům praktické oddělení církve a státu nepodařilo uskutečnit a církev nadále zůstávala státní, nikoli výběrovou, kterou byla např. pozdější česká Jednota bratrská. Ani německý augsburský náboženský smír nezajistil náboženské svobody pro poddané, ale petrifikoval zásadu „cuius regio, eius religio”.

Anglická reformace

V roce 1066 Vilém Dobyvatel zabil s papežským požehnáním anglického krále Harolda a byl papežem prohlášen za „Mstitele nebes”, který má anglický lid učit poslušnosti Vikáři Krista a zajistit včasné placení poplatků pro papeže. V roce 1208 papež Innocenc III. vyhlásil nad Anglii církevní klatbu a exkomunikoval krále, který odmítl potvrdit volbu kardinála, avšak nakonec ustoupil hrozbě křížové války. Angličtí baroni, znepokojeni vývojem těchto událostí, si 15. května 1213 vůči králi vymohli podepsání listiny práv a svobod „Magna Charta Liberatum” jasně vymezující moc institucí včetně kontroly králova vládnutí. Tato listina položila další pilíř demokracie, a to omezení moci panovníka jasnými pravidly. Papež, který usiloval o jednotu moci, exkomunikoval každého, kdo ji získal.

O takřka dvě století později papežem poctěný „Obránce víry” Jindřich VIII. odepřel poslušnost papeži, který zamítl uzнат jeho rozvod a ustavil se hlavou Anglické církve. Následovalo období vlády Stuartovců, kdy jednou vládla protestantům nakloněná Alžběta,

jindy krvavá Marie zběsile mučila protestanty. Jezuité vyvíjeli stálou snahu svrhnout krále a dobýt Anglii zpět pro papeže. I když anglická reformace dala světu velikány jako Johna Viklefa, Johna Knoxe nebo Williama Tyndala, ani zde se odluka církve a státu neuskutečnila a vzniklá Anglikánská církev zůstala církví státní, jejíž hlavou je světský panovník.

Americká reformace

Mnohem důležitější je americký model, který se datuje od doby, kdy puritáni, jako byli John Robinson a William Brewster odešli do kalvínského Holandska, aby založili církev, která by byla nezávislá na státní moci, ale aby při tom zůstali občany dané země s jejich právy i povinnostmi. Svoji myšlenku se nakonec rozhodli uskutečnit až v anglické kolonii Nového světa, kam v roce 1620 na legendární lodi Mayflower odpluli. K jejich zděšení však nepřistáli ve Virginii, ale na mysu Cod, mimo jurisdikci Anglické vlády. Stejněho roku tedy poprvé v novodobé historii uzavřeli smluvní vládu na základě dohody.

Další puritáni a jejich potomci již nezakládali církve státní, nýbrž kongregační a stejně tak státní zřízení stavěli analogicky na dohodě a autonomii jednotlivých osad, kde správci byli voleni na dobu určitou. Nejznámější se stala Plymouthská kolonie, v jejím čele stanul schopný právník John Winthrop. Noví osadníci si začínali uvědomovat nutnost pozdějšího oddělení církve od státu. Tato zkušenost byla spíše empirická, jelikož ne všichni osadníci byli křesťany, a bylo tudíž nutné najít takovou formu vládnutí, která by vyhovovala všem. Vláda v Massachusettské zátocě byla od roku 1644 vykonávána dvoukomorovým zákonodárným shromážděním a pro všechna rozhodnutí byl požadován souhlas většiny. Hlasovací právo bylo přiděleno tzv. „svobodným“, kteří se rekrutovali z puritánských církví, avšak postupem času byl tento klerikální princip pragmaticky nahrazen spolupodílnictvím na správě osad. Jinými slovy, volební právo již nedostával automaticky člen církve, ale ten, kdo se koupí akcií byl ochoten svými náklady hmotně na správě osad podílet. Vláda většiny pak nezvratně vytýčila cestu k americké demokracii, která byla později podepřena ještě prvním dodatkem Ústavy USA o svobodě náboženského vyznání. Tento systém, který spolehlivě po celá staletí zamezoval nastolení diktatury či pronásledování jinak smýšlejících, byl trnem v oku katolické církvi, která odjakživa toužila soustředit moc v rukou jedinců a vnutit své náboženství celým národům.

Další nepřehlédnutelnou postavou mezi puritány byl separatista Roger Williams, který ostře vystupoval proti anglikánskému dědictví v puritánských osadách Nové Anglie. Williams vystoupil ještě radikálněji ve prospěch myšlenky odluky církve a státu a neuznával žádné donucování ve věcech víry. Byl však vypovězen soudním dvorem zpět do Anglie. Jeho přátelská a mírná povaha byla proslulá mezi okolními indiánskými kmeny, a proto se Williams za pomoci kmene Narragansettů rozhodl založit městečko Providence, které se stalo snad prvním městem na světě, kde byla uzákoněna náboženská svoboda a oddělenost církve od státu se zde stala vzorem pro budoucí USA.

Zastavme se u data 4. července 1776, kdy Kongres přijal „Prohlášení nezávislosti Thomase Jeffersona“, které se odvozovalo od „oprávněné pravomoci ze souhlasu lidu“, který má právo „měnit nebo zrušit vlády“, které mu upírají „nezcizitelná práva“ na „život, svobodu a dosažení štěstí“. Prohlášení se odvolávalo na přirozené „Boží zákony“ a je zřejmé, že podhoubím tohoto nového pojetí „smluvní vlády“, založené na „souhlasu lidu“, byla teologie smlouvy, hlásaná puritány, a posun v chápání autority, vzešlý z odkazu Mayflowerké dohody. Z anglických kolonií se tak staly „nezávislé státy“.

Tento princip uspořádání se zákonitě projevil i ve vztahu státu a církve. Stát si již nijak nenáročoval dohled nad církví, nemohl zasahovat do jejich vnitřních záležitostí a v podstatě tím došlo k oddělení církve od státu v zatím nejčistší podobě, která je dnes dávana za vzor v mnoha svobodných západních společnostech. Podobný princip byl např. navržen v ústavě 1. republiky v Československu, avšak díky lidovcům nebyl nikdy zrealizován. V USA tím ovšem skončila i státní daňová podpora církve. Ovocem toho je, jak napsal Thomas Jefferson, že: „všichni lidé budou moci svobodně vyznávat a hájit názory ve věcech náboženství.”

Situace dnes

Pokusili jsme si nastínit několik současných i historických modelů „odluky církve a státu”. Mohli bychom zde nastínit i vývoj české deformace i reformace, ale v podstatě bychom opakovali výše nastíněné modely. Za zmínku určitě stojí stará, pronásledovaná Jednota bratrská, klenot české reformace, která dala našemu národu obnovu jazyka ve formě Bible Kralické, dávala světu vzdělání formou moderní misie Ochranovských bratří a jako jedna z prvních církví hlásala dobrovolné členství skrze víru v zemřelého a zmrtvýchvstalého Pána a Spasitele Ježíše Krista, čímž popřela princip státní církve.

Jsme tudíž národem s bohatou protestantskou minulostí. Za doby husitského obrození jsme dokázali odrážet křížácká vojska a i Luther, slyšel-li o husitech, se netajil velkým respektem. Máme ve své historii velikány typu Husa, který neváhal položit život za pravdu a Chelčického, který stál u zrodu nemilitantní církve.

V současné době, kdy se naše země těší největší náboženské svobodě za dobu její historie vůbec, vidíme, že je naší povinností modlit se za státní představitele a být solí země, podporovat právo, respektovat smlouvy a podílet se veřejném životě. Nezasťiráme však, že hlavním posláním křesťanů je zvěstovat Evangelium smíření skrze pokání a obrácení se k Bohu Bible skrze Ježíše Krista našeho Pána. Jsme si vědomi, že naše království není z tohoto světa, ale jsme i občany České republiky a vidíme jako správné být zdravými vlastenci. Nijak nezasťiráme, že máme opodstatněné obavy ze ztráty suverenity naší země v Evropské Unii, zvláště když vidíme, že se opět ozývají tendence k privilegování určitých náboženských směrů, tendence k prosazování kooperačních modelů, které vedou k omezení svobody, rovných podmínek a také státní svrchovanosti. To je důvodem ke znepokojení, i když se tak děje pod líbivými hesly o dialogu státu a církve, vzájemné spolupráci státu a církví, či uzavírání různých politických smluv mezi státem a církvemi.

*Rudolf Bubik
biskup Apoštolské církve*

Zdroj: Článek byl napsán pro Centrum pro ekonomiku a politiku

Nekatolické církve nejsou jednotné v názoru na smlouvu se státem

Případná smlouva státu s nekatolickými církvemi by neměla právní váhu, byla by v podstatě jen potvrzením jejich rovnocenného postavení s katolickou církví. Z tohoto důvodu ji některé církve nepovažují za nutnou, ale jiné by ji naopak právě proto rády uzavřely.

Vyplynulo to ze středeční schůzky zástupců dvou desítek církví a náboženských společností s vicepremiérem a ministrem zahraničí Cyrilem Svobodou, který zjišťoval jejich reakce na státní smlouvu s Vatikánem.

"Dohoda mezi církvemi v Ekumenické radě církví není snadná a zaujmout společné stanovisko, jak by bylo vůči státu nejužitečnější, je téměř vyloučeno," řekl evangelický synodní senior Pavel Smetana.

Českobratrská církev evangelická se domnívá, že dobrý zákon o církvích by měl být dostatečným garantem jejího svobodného postavení v Česku.

"Zvláště ve zdejším ateistickém prostředí by stát takovou smlouvou vyjádřil signál, že církev je skutečně partnerem," soudí však patriarcha Církve československé husitské Jan Schwarz. Vzor vidí na Slovensku.

Patriarcha řekl, že pokud by ovšem chtěl stát uzavřít dohodu s Ekumenickou radou církví, dávala by ústřední rada jeho církve přednost samostatným smlouvám uzavíraným jednotlivě s členskými církvemi. Podobného názoru jsou podle Schwarze například adventisté.

Třetí proud mezi českými křesťany, reprezentovaný letniční Apoštolskou církví, o smlouvu nestojí, ale je současně i proti mezistátní smlouvě s katolickou církví. Ta již byla sice podepsána, ale neratifikoval ji parlament. Česko je tak jednou z posledních postkomunistických zemí, které smlouvu s Vatikánem nemají. V praxi se však de facto v jejím duchu stejně koná.

Letniční křesťané v této souvislosti argumentují tím, že se v některých evropských zemích po podepsání konkordátu s Vatikánem zhoršily poměry mezi státem a nekatolickými církvemi. Katolický primas kardinál Miloslav Vlk to však odmítá.

Souhlasí s ním i patriarcha Schwarz: "Vatikán je stát a římskokatolická církev je mezinárodním subjektem - to je fakt, který musí stát ošetřit," uvedl. Také ministr Svoboda církve ujišťoval, že smlouva s Vatikánem katolíky nijak nenadřazuje a nekatolíky nediskriminuje.

ČTK 23.10.2003

Stanovisko Apoštolské církve ke schůzce mezi ministrem zahraničí s představiteli registrovaných církví v ČR

Dne 22.10.2003 se na Ministerstvu zahraničí ČR konala schůzka mezi ministrem zahraničí a místopředsedou vlády panem Cyrilem Svobodou a představiteli registrovaných církví v ČR. Cílem této schůzky bylo nabídnout církvím „politickou smlouvu“ mezi státem a nekatolickými církvemi, která by byla jakousi obdobou konkordátu, o jehož ratifikaci se má v dohledné době rozhodovat v Parlamentu ČR.

Apoštolská církev přijala k této problematice následující prohlášení:

Římskokatolická církev usiluje o konkordát, což je mezinárodní smlouva mezi Apoštolským stolcem resp. Vatikánem a příslušným státem. Je možné jej uzavřít proto, že Vatikán má postavení subjektu mezinárodního práva. Cílem jeho uzavření je zajistit, aby práva římskokatolické církve nebyla dána pouze vnitrostátními zákony. V ČR mají mezinárodní smlouvy v případě rozporu přednost před zákonem (čl. 10 Ústavy).

Ostatní (nekatolické) církve nemají mezinárodněprávní subjektivitu. Jejich postavení proto nemůže být upraveno mezinárodní smlouvou, ale pouze vnitrostátními zákony. Ty dnes v ČR zaručují svobodu víry a náboženství a nezávislost církví na státu a tato práva jsou garantována Listinou základních práv a svobod. Současná právní úprava v ČR je založena na rovnoprávném postavení všech církví a odpovídá demokratickému zřízení. Není proto třeba ji jakkoliv v tomto smyslu upravovat.

Všechny záruky práv a svobod pro ostatní (nekatolické) církve mohou poskytnout pouze zákony a je zcela zbytečné uzavírat v tomto smyslu dodatečné smlouvy. Takové smlouvy navíc podle současného právního řádu ČR ani nelze platně uzavírat (viz čl. 2 odst. 3 Ústavy). Dokonce i v případě, že by tyto smlouvy byly (při změně právního řádu ČR) uzavřeny a schváleny Parlamentem ČR, nezaručily by nekatolickým církvím stejnou ochranu jako konkordát církvi římskokatolické, protože by opět byly pouze vnitrostátní. Konkordát je rovněž mnohem obtížnější zrušit či změnit než samotné vnitrostátní zákony.

Uzavření konkordátu proto privileguje pouze římskokatolickou církev.

23.10.2003

Rudolf Bubik
biskup Apoštolské církve

Odpověď prezidenta republiky na Memorandum za nápravu vztahů státu a církví v ČR

Vážený členové Koordinačního výboru „Memoranda za nápravu vztahů státu a církví v ČR“,

obdržel jsem Vaše memorandum i Váš průvodní dopis a dovoluji mi, abych Vám poděkoval za důvěru, s níž jste se se svou výzvou obrátili i na mě, přestože jste si vědomi, že jejím primárním adresátem jsou vláda, parlament a politické strany, neboť jim v první řadě náleží právo o Vašich požadavcích rozhodovat.

Píšete, že svou důvěru v prezidenta republiky opíráte o jeho slib, že svůj úřad zastává v zájmu všeho lidu. Chci Vás ujistit, že právě to je zásadním východiskem, s nímž přistupuji k obsahu Vašeho Memoranda a k požadavkům v něm obsaženým.

Dobře rozumím tomu, že máte velmi jasnou, až kategorickou představu o požadovaných změnách ve vztazích státu a církví a chápu také to, že se Vás stále bolestně dotýká perzekuce, jíž byli církve a věřící vystaveni za dlouhá léta komunistického režimu. Alespoň zmírnit křivdy, které v období totality nepostihly pouze církve, ale prakticky celou naši společnost, bylo a je cílem naší obnovené demokracie po roce 1989.

Souhlasím s Vámi, když píšete, že „po pádu totalitního režimu demokratický stát zjednal zásadní nápravu. Církvě tak mohly začít svobodně a v celém rozsahu vyvíjet svoji činnost v pastorační, školské a charitativní oblasti.“ Jsem přesvědčen, že toto je pravdivá charakteristika postavení církví v naší současné společnosti.

Ve světle toho cítím nemalý rozpor Vašich výše uvedených slov s kategorickým požadavkem na „nápravu poměrů“ mezi státem a církvemi v podobě majetkového vyrovnání, ratifikace smlouvy se Svatým stolcem a změny novely zákona o církvích, které prezentujete jako chybějící základní podmínku ochrany práv a svobod náboženského vyznání.

Pokud jde o nápravu křivd, které církve v minulosti utrpěly, domnívám se, že nikdo, ani stát nemůže tomuto požadavku dostát v plném rozsahu. Tím spíše to platí ve společnosti, jejíž všechny – a to musím zdůraznit – součásti byly ve větší či menší míře v komunistickém režimu postiženy. Proto jsou nereálné požadavky různých společenských skupin na absolutisticky chápaný návrat do majetkových poměrů před tím či oním datem, tak jak by to právě bylo nejvýhodnější pro ně. Bohužel, v našich silách bylo a je křivdy minulosti pouze zmírnit, nikoliv plně odstranit. Jinak hrozí, že budeme nutit jednoho poškozeného odškodňovat poškozeného jiného.

Pokud jde o financování církví, naším společným cílem musí být, aby byl na základě širokého politického a společenského konsensu nalezen takový model financování církví, který umožní nejen fungování církví, ale i financování obnovy a údržby církevních památek a který – na druhé straně – znovu neznejistí vlastnické a právní poměry v zemi a nevytvoří nové problémy a nespravedlnosti pro další subjekty. Obávám se, že kategoricky nastolený požadavek fyzického navrácení církevního majetku takovým řešením není. Pokud bychom šli tímto směrem, pak bychom museli být důslední a provést naprostou odluku církví od státu. Stát by pak musel nejen zcela zastavit jakékoli toky peněz daňových (i nevěřících) poplatníků, ale i přestat uznávat plnohodnotnost církevních sňatků, zamezit začlenění církevních škol do sítě atd.

Nesdílím ani pocity či přesvědčení, že podílení se státu na financování církví je v samotném principu ohrožením svobody náboženského vyznání, jak bývá někdy současný stav desinterpretován. Myslím, že nikdo nemůže uvést věrohodný příklad toho, že by ze strany jakéhokoliv státního orgánu v našem demokratickém státě k podobnému protiústavnímu zneužití státní moci skutečně došlo.

Jestliže přijmeme absolutistické nároky některých církevních aktivistů, pak musíme pohlížet na církve jako na zcela privátní instituce zabývající se pouze intimními potřebami svých členů bez širšího společenského významu. Nelze totiž požadovat totální „majetkové vyrovnání“ se státem a současně žádat vzájemné partnerství.

Rovněž bych se přimlouval za všestranně věcnější a klidnější debatu o novele zákona o církvích a o smlouvě se Svatým stolcem, které jsou podle mého názoru rovněž obětí předsudků a snahy dosáhnout prosazení dílčích zájmů namísto hledání konsensu a respektování obecných priorit. Jsem si nejen jist, že zamítnutý text této smlouvy je pro český stát nepřijatelný, ale rovněž soudím, že ji věřící ke svému duchovnímu životu nepotřebují.

Právě proto, že se snažím zastávat zájmy všech občanů, musím si všechny tyto otázky klást a kladu si je znovu i nad textem Vašeho Memoranda. Kladu si i otázku, proč mi podobná

memoranda neadresují nesčetní občané katolického vyznání, se kterými se běžně setkávám při nejrůznějších veřejných akcích. Proč mi je neadresují vrcholní představitelé katolické církve, se kterými mluvím velmi pravidelně a kteří by k tomu měli dost příležitostí, ať už je to opat premonstrátů Pojezdny, biskup Duka nebo třeba teolog Skalický, kterému jsem loni udělil státní vyznamenání. Jsou snad menšími katolíky než Vy? Nebo jsou jen menšími aktivisty? Jsem přesvědčen, že pouze vzájemná důvěra, ochota si naslouchat a pochopit argumenty druhé strany nám může pomoci nalézt řešení, která budou jak ku prospěchu církví a jejich věřících, tak celé společnosti. K vytváření takové atmosféry a usnadnění dialogu jsem vždy připraven napomoci.

Se srdečným pozdravem

Václav Klaus, V Praze dne 21. února 2007